

ELABORAREA UNEI METODE DE ANALIZĂ A CALITĂȚII SPAȚIILOR VERZI URBANE

- TEZĂ DE DOCTORAT -

Cuvinte cheie: utilizare, accesibilitate, componența cadrului vegetal, interacțiunea cu vegetația, grilă de analiză, vegetație arborescentă, cadastru participativ, Parcul Izvor, Parcul Mauer, Parcul Görlitzer

REZUMAT

În prima parte a lucrării (Capitolul I - Introducere) este descris contextul local și internațional în care are loc cercetarea și importanța pe care o are analizarea calitativă a spațiilor verzi urbane în această conjunctură. În mediul urban, pe lângă stabilirea valorii fiecărui spațiu studiat, analizarea lor calitativă are un impact direct asupra realizării unor planuri de gestionare adaptate, care să reducă presiunea asupra bugetelor administrațiilor publice, să mențină calitatea spațiilor vegetalizate și, nu în ultimul rând, să ofere siguranță și confort în utilizare.

Motivarea alegerii acestei teme de studiu este legată de ratificarea Convenției Europene a Peisajului (2001) în România prin intermediul Legii nr. 451/2002, fapt ce implică generarea sau adoptarea unor instrumente adecvate pentru analizarea peisajelor și a elementelor componente ale acestora, care să stea la baza stabilirii politicilor pentru protecția, managementul și amenajarea peisajelor. Un alt factor ce determină importanța unei astfel de cercetări o reprezintă incoerențele și inconsecvențele majore în vederea stabilirii unei strategii adecvate de dezvoltare a spațiilor verzi urbane, dificultățile provenind din chiar textul Legii 24/2007, ce ar trebui să genereze și să guverneze astfel de demersuri.

În continuare este explicată necesitatea elaborării unei metodologii de realizare a cadastrului verde urban, metodologie care, în contextul local actual, este recomandat a avea o dimensiune posibil participativă, acest aspect fiind determinat pe de o parte de incapacitatea actuală a autorităților (detaliat analizată în lucrare) de a realiza un astfel de cadastru, iar pe de altă parte reacțiile sociale majore la această stare de fapt.

Capitolul II - Stadiul cunoașterii problematicei abordate la nivel internațional și național, după o explicitare terminologică, abordează din perspectivă teoretică și analitică tendințele actuale în domeniul realizării cadastrului verzi, a metodelor folosite pe plan internațional și importanța pe care Sistemele Informaționale Geografice o au în cadrul acestor metode. O atenție deosebită este acordată, în acest context, modului de analizare și de evaluare a vegetației arborescente din mediul urban. Sunt analizate tipurile curente de inventariere a vegetației urbane

și metodele și echipamentele necesare acestora. În același timp sunt definiți clar o serie de indicatori calitativi, respectiv valoarea istorică, valoarea estetică, valoare horticolă și valoarea ecologică, fundamentali în analiza vegetației arborescente din perspectiva directivelor cuprinse în Convenția Europeană a Peisajului.

În continuare este analizată practica internațională în domeniul participării publice la procesul de planificare urbană în general și a spațiilor verzi în special. Din acest punct de vedere sunt analizate și instrumentele specifice organizării participării publice în cadrul proceselor formale de consultare dar și fenomenele specifice ale participării informale.

Contribuțiile proprii sunt structurate pe patru capitole mari. Primul capitol din această secțiune lansează o serie de ipoteze de lucru legate pe de o parte de rolul social pe care îl joacă spațiile verzi în viața și structura urbană, iar pe de alta de vegetația arborescentă din cadrul spațiilor verzi și de rolul jucat de aceasta în definirea calitativă a acestora.

În continuarea capitolului sunt propuse o serie de metode specifice de stabilire a criteriilor de analiză a spațiilor verzi: documentarea cu privire la contextul urban; prelucrarea și sintetizarea datelor acumulate în raport cu obiectivele cercetărilor; documentarea scrisă și desenată (cartografiere) a elementelor și acțiunilor observate în teren; documentarea fotografică a activităților, spațiilor și a altor elemente observate; cartografierea comportamentală cu privire la interacțiunea utilizatorilor cu vegetația din cadrul spațiilor verzi studiate; descrierea, calificarea și clasificarea acțiunilor și elementelor observate. În vederea verificării acestor metode au fost propuse și trei aplicații *in situ*, rezultatele acestor cercetări aplicate fiind detaliat prezentate în capitolul V al lucrării.

O altă serie de metode de lucru propuse au privit modul de analizare a vegetației arborescente din spațiile verzi. Metodele de analiză integrate într-o grilă de observații descrisă detaliat în cadrul capitolului metodologic și verificată ca rezultat în teren pe două situri, rezultatele acestor verificări au fost prezentate detaliat în capitolul VI al lucrării de față. Grila de evaluare a vegetației arborescente este structurată pe mai multe secțiuni. O primă parte vizează colectarea de date standard care să facă posibilă identificarea exemplarelor și să permită încadrarea acestora în grupe de vârstă. Următoarea secțiune are în vedere colectarea de date referitoare la caracteristicile fizice ale elementelor vegetale evaluate. Cea de-a treia secțiune include informații cu privire la starea curentă a acestora, în timp ce cea de-a patra parte vizează stabilirea valorii fiecărui individ după mai multe criterii. Grila cuprinde o secțiune integratoare care urmărește posibilitatea de a departaja din punct de vedere calitativ elementele vegetale evaluate. Instrumentul de evaluare mai are în alcătuire și două rubrici descriptive. Prima include informații cu privire la problemele observate (defecte, răni etc.), iar cea de-a doua integrează

considerații cu privire la demersurile ce trebuie avute în vedere în continuare în cadrul programelor de gestionare.

Ambele metodologii dezvoltate în cadrul acestei lucrări au propus utilizarea de echipamente simple, aspect esențial dată fiind orientarea către dimensiunea participativă a acestora.

Capitolul IV - Spațiu verde: definirea conceptului și stabilirea criteriilor de analiză - propune o clarificare terminologică în privința modului de utilizare a unor sintagme precum spațiu verde, spații publice plantate, spații plantate atașate, structuri plantate, accesorii vegetale sau spații sucesionale.

Tot în cadrul acestui capitol sunt propuse și o serie de criterii de analizare a spațiilor verzi, definite ca o structură urbană independentă, accesibilă publicului larg, în care predomină prezența vegetației (de regulă arborescentă) dezvoltată natural și/sau plantată de om, prevăzută cu dotări și echipamente care permit desfășurarea unei game largi de activități pentru petrecerea timpului liber, recreere formală și/sau informală, odihnă, joc, sport etc. pentru o paletă variată de utilizatori - diferențiați atât din punct de vedere al vârstei, cât și a apartenenței sociale, genului, intereselor, capacităților / dizabilităților fizice etc. Aceste criterii de analiză urmăresc aspecte legate de accesibilitate, utilizare, componența cadrului vegetal și interacțiunea cu elementele vegetale.

Capitolul V prezintă o serie de trei aplicații *in situ* ale acestor criterii de analiză a spațiilor verzi, aplicații realizate în București (Parcul Izvor) și la Berlin (parcurile Mauer și Görlitzer), abordarea spațiilor din Germania fiind posibilă datorită proiectului nr. POSDRU/159/1.5/S/132765 cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013; Axa prioritară: 1. „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”.

Pentru o mai bună înțelegere a siturilor capitolul cuprinde și o serie de analize documentare și istorice atât a respectivelor spații verzi cât și a contextului general-urban în care acestea au fost create și în care funcționează astăzi.

Analizarea acestor trei spații este extrem de detaliat prezentată și susținută de un bogat material fotografic precum și de o serie de scheme analitice. În cadrul acestor analize lucrarea propune utilizarea unor sintagme descriptive sugerate pe de o parte de calitățile peisagere ale spațiilor amenajate, iar pe de altă parte de modul lor de utilizare și de felul în care sunt percepute sau numite de comunitățile locale. La finalul capitolului este realizată o sinteză comparativă a celor trei studii de teren. Astfel, se desprind o serie de concluzii importante privind modul de amenajare a spațiilor verzi, modul de utilizare și necesitatea adaptării programelor și planurilor de gestionare și management specifice. Informațiile prezentate în această secțiune au validat în principal unul dintre criteriile de selectare a siturilor pentru realizarea aplicațiilor *in situ*.

Din punct de vedere al accesibilității s-a putut constata că, în principiu, toate cele trei parcuri studiate au calități care le fac să fie deschise oricăror persoane care doresc să le folosească. În ceea ce privește valența de spațiu accesibil pentru orice tip de utilizator impedimentele constatate se referă în general la aspecte legate de materiale sau elemente constructive din amenajare. Referitor la raza de acțiune a parcurilor studiate este evident faptul că acestea sunt poziționate în cadrul urban și conectate la infrastructura locală de transport în comun astfel încât aria lor de deservire să se extindă la nivel de oraș.

Din punct de vedere al diferențelor în modul de utilizare s-a putut constata în primul rând o deosebire în ceea ce privește vârsta. În timp ce Parcurile Mauer și Izvor nu par să fie favorizate de un anumit grup de vârstă, în cazul Parcului Görlitzer este evidentă structura mult mai tânără a utilizatorilor curenți. Referitor la diferențele în utilizare determinate de intervale de timp (în funcție de momentul din zi sau săptămână) au fost constatate doar deosebiri cu privire la folosirea anumitor zone sau echipamente în interiorul fiecărui parc. Trebuie observată diversitatea sau intensitatea mai mare de utilizări în cazul parcurilor germane, aspecte ce pot fi explicate și prin permisivitatea mult mai ridicată a administrației locale ce încurajează utilizarea liberă a spațiilor verzi în general.

Suprapunerea cadrului fizic cu echipările specifice și modul în care utilizatorii interacționează cu acestea au dus la realizarea unui decupaj spațial specific pentru fiecare parc. La o privire de ansamblu, zonele evidențiate pot fi împărțite în două categorii: zone definite și zone nedefinite. Zonele definite reprezintă spații care înglobează un echipament specific care determină în mod esențial modul în care acestea sunt utilizate de vizitatori. Zonele nedefinite sunt în fapt elemente componente ale amenajării care au primit sau au atras una sau mai multe utilizări specifice din partea vizitatorilor.

În urma realizării analizelor de teren pe baza criteriilor din grila de evaluare elaborată în cadrul prezentei lucrări a putut fi conturată o imagine de ansamblu a situației fiecăruia dintre cele trei parcuri studiate.

Astfel, în cazul Parcului Izvor se poate concluziona că situația actuală dezvăluie un spațiu care înglobează o serie de "insule" de activități, de cele mai multe ori limitate de elemente constructive. O parte de spații au atmosfere și roluri similare (2 locuri de joacă, 2 țărcuri pentru câini, 2 terenuri de sport) și nu sunt concepute în relație cu elementele vegetale. Caracterul profilului vegetal generează o gamă restrânsă de ambianțe.

Parcul Mauer are o conformație dinamică. Varietatea de tipuri de spații și ambianțe puse la dispoziție de acesta se reflectă și în activitățile care sunt atrase și încurajate să se desfășoare aici. Periodic, acesta suportă o presiune mult mai mare din partea utilizatorilor în comparație cu celelalte două spații analizate.

Parcul Görlitzer se constituie într-un creuzet verde în mijlocul unui cartier dens construit. Și acesta oferă o multitudine de spații și atmosfere, păstrând însă un caracter mai rustic față de cel al Parcului Mauer de exemplu.

Ultimul capitol al lucrării ce prezintă cercetările efectuate de-a lungul celor doi ani - Detalierea analizei vegetației - descrie rezultatele aplicării pe teren a grilei de analiză a vegetației arborescente urbane. Sunt prezentate detaliat cercetările ce au avut loc pe două situri cu caracteristici extrem de diferite, situri ce au permis testarea grilei în contexte spațio-sociale ce necesită lecturi distincte. Astfel, siturile abordate sunt reprezentate de o parte a Parcului Văcărești (astăzi denumit Parcul Lumea copiilor și perceput deseori ca o extindere a Parcului Tineretului), cu o suprafață de aproximativ 3500 mp și aliniamentul aferent Bulevardului Aviatorilor din București poziționat între Piața Charles de Gaulle și zona Statuii Aviatorilor, cu o lungime aproximativă de 600 m.

Aplicarea în teren a grilei de analiză a dus la desprinderea unor concluzii care sunt prezentate în cele ce urmează împreună cu o serie de considerații menite să ducă la restructurarea grilei de analiză, considerații descrise detaliat pentru fiecare criteriu în parte.

Concluziile lucrării evidențiază discrepanța dintre viziunea prezentă în legislația românească, bazată pe o abordare cantitativă lipsită de valențe sociale, și viziunile exprimate de legislațiile altor țări sau de regulamentele urbane ale marilor capitale europene. O altă concluzie ce se desprinde din studiu este necesitatea unei abordări mai puțin restrictive a spațiilor verzi din punct de vedere al amenajării lor și a modului de realizare al dotărilor specifice. Un alt aspect ce se desprinde din cadrul acestei lucrări este legat de modul de gestionare a spațiilor verzi în general și a vegetației arborescente în special. Astfel, reiese în mod evident că spațiile verzi, în contextul utilizării lor diferențiate, necesită elaborarea unor planuri de gestionare mult mai detaliate pe termen scurt și mediu.

Este subliniată necesitatea rafinării și adaptării metodologiei de analiză a vegetației urbane arborescente la o utilizare și o înțelegere facilă a ei de către cetățeni, grila folosită în cadrul lucrării având o dimensiune tehnică ridicată.

Recomandările sunt în principal legate de continuarea cercetărilor în acest domeniu, de necesitatea unor dezvoltări metodologice privind o lectură morfologică a spațiilor verzi urbane (analiza limitelor, clasificări dihotomice de tipul: spațiul construit și spațiul liber / spațiu deschis; suprafață permeabilă, suprafață semi-permeabilă și suprafață impermeabilă; natural / antropic; plantat / vegetal etc.).